

PAOLO KONJETI

DIVLJI

DEČAK

dve novele

Prevela s italijanskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala:

Paolo Cognetti

IL RAGAZZO SELVATICO

Copyright © 2013 Cart'armata edizioni srl/
Terre di mezzo Editore

Naslov originala:

Paolo Cognetti

SENZA MAI ARRIVARE IN CIMA

Copyright © 2018 Einaudi; Il ragazzo selvatico

This edition is published in agreement with the Proprietors
through MalaTesta Literary Agency, Milan.

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**DIVLJI
DEČAK**

dve novele

Sadržaj

Predgovor autora: Dve planine 9

DIVLJI DEČAK
Planinska beležnica

Zima – godišnje doba sna	15
Proleće – godišnje doba samoće i posmatranja	21
Leto – godišnje doba prijateljstva i pustolovine	55
Jesen – godišnje doba pisanja	97

NE STIGAVŠI NIKAD DO VRHA
Putovanje na Himalaje

Uvod	137
I Uz reku	142
II U podnožju Svete planine	166
III Kroz pograničnu dolinu	194
IV U pustinji	209

DVE PLANINE

predgovor za srpske čitaoce

Planina je obeležila različita razdoblja mog života. Odgajila me je kad sam bio dete i kao da sam, u trenucima prelaska iz jednog u drugo razdoblje, morao da joj se vraćam kako bih potražio utehu, jasnoću ili hrabrost da nastavim dalje. Dve priče objavljene u ovoj knjizi govore o dva perioda mog života i o dve planine. Prva se nalazi u Zapadnim Alpima, blizu granice između Italije, Švajcarske i Francuske. Na nju sam se sklonio sa trideset godina, posle jedne lične krize. Ta planina me je izlečila i omogućila mi da krenem iz početka i otada je postala moj dom. Druga je mnogo dalje, u Himalajima, na granici između Nepala i Tibeta. To je zabačena i drevna planina koju sam prepešačio sa četrdeseti godina. Dok je prva predstavljala potrebu za lečenjem, druga je bila odgovor na moju želju za istraživanjem. S jednom planinom sam se uhvatio ukoštac sâm, premda sam posle priuštio sebi neke ključne susrete, s drugom sam se suočio u društvu nekolicine prijatelja: jedna je bila potraga za samoćom, a

druga za deljenjem. Jedan moj prijatelj iz prve priče vraća se i u drugu, tako da ih na svoj način povezuje.

„Divlji dečak“ je objavljen u Italiji 2013, a „Ne stigavši nikad do vrha“ 2018. Između su ista mesta, iste osobe i iste uspomene nadahnuli roman „*Osam planina*“, koji mi je po mnogo čemu promenio život. Zato ove dve priče takođe predstavljaju period pre i period posle. Kad se čitaju jedna za drugom, neminovno se porede ne samo naši dobri stari Alpi i Himalaji, ljudi na njima, njihova istorija i sudbine, već i moja dva „ja“ koja pišu u različitim trenucima jednog istog života. Srećan sam zato što su one u ovom izdanju objavljene zajedno i nadam se da će srpski čitaoci malo uživati u mojim planinama.

DIVLJI DEČAK

Planinska beležnica

*Ova knjiga je za Gabrijelea i Remiđa,
moje učitelje u planini.*

*I u znak sećanja na Krisa Makandlesa,
mog anđela čuvara.*

*U kasno jutro što živi
iznad jela
hodah po poljima i brdima
blistavim –
gazeći mrtva jezera – slušala sam tajnu,
što otkriva šapat talasa
zarobljenih –
obale bele sam pregazila, dozivala
imenom gorčice
usnule –
Sanjala sam snegom ogroman
cvetni grad,
prekriven –
u brdima bejah
ko cvet nakostrešen –
i gledala sam stene,
visoke hridine
u morima vetrova –
pevušila o prohujalom
letu, što gorkim vresom
krv raspaljuje.*

Antonija Poci, Smetovi*

* Prepevala Maja Anastasijević. (Prim. prev.)

Zima

Godišnje doba sna

U gradu

Pre nekoliko godina imao sam tešku zimu. Sada mi se čini da nije važno da se setim uzroka zbog koga sam se loše osećao. Imao sam trideset godina i bio sam malaksao, izgubljen i malodušan kao kad propadne nešto u šta smo verovali. U tom trenutku mi se činilo da je razmišljanje o budućnosti isto onoliko besmisleno koliko i razmišljanje o odlasku na put kad smo bolesni i kad napolju pada kiša. Mnogo sam dao, a gde mi je bila nagrada? Vreme sam provodio po knjižarama, gvožđarama, u baru ispred moje zgrade i krevetu, posmatrajući kroz prozor belo nebo iznad Milana. Povrh svega, nisam pisao, što je za mene isto kao da ne spavam ili ne jedem: nikad nisam osetio toliku prazninu.

Tih meseci nisam mogao da čitam romane, ali su me privukle priče o ljudima koji su, odbijajući da prihvate svet, pokušali da se osame u šumama. Pročitao sam knjigu *Valden* Henrija Dejvida Toroa i *Planina* Elizea Reklia. Naročito sam bio pod utiskom putovanja Krisa Makandlesa koje je Džon Krakauer opisao u *Putu u divljini*. Možda zato što Kris nije bio filozof iz XIX veka, već

momak iz mog vremena koji je sa dvadeset dve godine napustio grad, porodicu, studije, blistavu budućnost, prema kanonima zapadnog društva, i otišao na usamljeničko putovanje koje će se završiti na Aljasci, gde će umreti od gladi. Kad je ova priča postala poznata, mnogi su smatrali da je njegova odluka bila idealistička, da je bilo posredi bekstvo od stvarnosti, pa čak i samoubilački nagon. Ja sam je razumeo i u sebi sam joj se divio. Kris nije stigao da napiše knjigu, možda mu to nije ni bila namera, ali je voleo Toroa i prihvatio je njegovo stanovište: „Otišao sam u šumu zato što sam želeo da živim promišljeno, da se suočim samo sa suštinskim činjenicama života i vidim mogu li da naučim ono čemu me ona može naučiti, a ne da otkrijem, kad mi dođe vreme umiranja, da nisam ni živeo. Nisam želeo da živim ono što nije život, jer živeti je dragoceno; niti sam želeo da se pomirim sa sudbinom, sem ako to nije sasvim nužno. Želeo sam da živim duboko i isisam svu srž života, da živim snažno i spartanski i tako satrem sve što nije život, da zahvatim veliki otkos i srežem ga do korena, da sateram život u ćošak i svedem ga na najniže granice, i ako se pokaže bednim, da shvatim celu i nepatvorenu bedu njegovu i objavim je svetu, ili, ako je uzvišen, da doživim to iskustvo i budem u stanju da podnesem istinit izveštaj o njemu na svom sledećem izletu.“*

Deset godina nisam bio u planini. Do svoje dvadesete tamo sam provodio svako leto. Pošto sam bio gradsko dete, odraslo u stanu, u četvrti u kojoj nije moglo da se siđe u dvorište

* Svi odlomci iz *Valdena* navedeni su prema prevodu Zore Minderović. (Prim. prev.)

ili na ulicu, planina je za mene oličavala ideju potpune slobode. Tamo sam naučio da se krećem, u početku trapavo, a zatim vrlo prirodno, onako kako druga deca nauče da plivaju zato što su ih odrasli bacili u vodu: sa osam ili devet godina počeo sam da pešačim po lednicima i verem se po stenama i ubrzo sam se mnogo prijatnije osećao na planinskim stazama nego na ulicama svoga grada. Deset meseci godišnje osećao sam se sputano u lepoj odeći i sistemu u kome sam morao da se povinujem autoritetu i pravilima; u planini sam sve to odbacivao i oslobađao svoju pravu prirodu. To je bila sloboda drugačija od one koju ima neko ko može da putuje i upoznaje ljude, ili provodi noći pijujući, pevajući i udvarajući se ženama, ili pronade drugove s kojima će se upustiti u velike poduhvate. Cenim sve te slobode, do te mere da sam sa dvadeset godina smatrao da ih treba podrobno istražiti, ali sa trideset sam maltene zaboravio kako je biti sam u šumi, zaroniti u potok ili trčati po rubu grebena iza koga nema ničeg osim neba. Ja sam sve to nekada radio i to su mi bile najlepše uspomene. Gradski mladić, kakav sam u međuvremenu postao, delovao mi je kao potpuna suprotnost tom divljem dečaku i tako se u meni rodila želja da ga potražim. To nije toliko bila potreba da otputujem, koliko da se vratim; nisam toliko želeo da otkrijem nepoznatu stranu sebe koliko da pronađem onu staru i duboku, koju sam, činilo mi se, izgubio.

Ostavio sam na stranu malo novca, koliko mi je bilo potrebno da nekoliko meseci živim ne radeći. Potražio sam kuću daleko od bilo kakvog naselja i na što većoj visini. U Alpima ne postoje velika divlja prostranstva, ali ne treba ići na Aljasku da bi se doživelo iskustvo koje sam priželjkivao. Na

proleće sam pronašao ono što sam tražio u dolini pored one u kojoj sam odrastao: planinsku kućicu od drveta i kamena na hiljadu i devetsto metara nadmorske visine, gde poslednje četinarske šume ustupaju mesto letnjim pašnjacima. Nikad nisam bio na tom mestu, ali sam dobro poznavao taj predeo, samo na drugoj strani planine, koju sam obilazio kao dečak. Kućica je bila udaljena desetak kilometara od najbližeg stalno naseljenog sela i nekoliko minuta hoda od sela u kome je leti i zimi bilo ljudi, a u kome 20. aprila, kad sam stigao, nije bilo nikoga. Livade, koje su bile u nijansama smeđe i oker boje zbog otapanja snega, još su spavale zimskim snom; padine u senci su se još belele. Ostavio sam auto na kraju asfaltnog puta. Stavio sam ranac na leđa i krenuo stazom za stoku; popevši se kroz jednu šumu, a zatim preko pašnjaka pod snegom, stigoh do grupe planinskih kućica koje su bile u ruševinama. Izuzetak je bila ona obnovljena, koju sam iznajmio. Kad sam stigao do vrata, okrenuh se: okolo nije bilo ničeg osim šume, livada i tih napuštenih razvalina; na horizontu su bile planine što na jugu zatvaraju Vale d'Aostu, na strani prema nacionalnom parku Gran Paradizo; tu su zatim bili česma izdubljena u deblu, ostaci kamenog zidića podignutog bez maltera i potok koji je žuborio. To će biti moj svet neko vreme, nisam odredio koliko dugo, pošto nisam znao šta me čeka. Nebo je tog dana bilo sumorno sivo, jutro ledeno i mračno. Uopšte nisam imao nameru da se mrcvarim: ako mi tamo gore bude bilo dobro, ostaću; bio sam, međutim, spreman da pobegnem odatle ako padnem u još gori očaj. Sa sobom sam poneo knjige i sveske. Nadao sam se da ću s vremenom ponovo početi da pišem. Ali sada mi je bilo hladno, morao sam da obučem džemper i zapalim vatru, pa zato gurnuh vrata i uđoh u svoju novu kuću.

Proleće

Godišnje doba samoće i posmatranja

Kuće

Ima nečeg dirljivog u otvaranju planinske kućice u proleće. Širom otvorenih prozore soba koje su mesecima bile zatvorene, u kojima je mraz bio jedini gazda i na kojima su krovni prozori bili tamni od snega. Pređoh prstom preko stola, stolice i police, na kojima se nataložio sloj prašine nalik na pepeo zaboravljen u kaminu. Osećaju li kuće prolaženje vremena? Ili je za njih zima samo jedan tren? Setih se dana kada sam, deset godina ranije, poslednji put izašao na jedna druga vrata, nakon što sam dugo posmatrao oko sebe. Sada sam imao osećaj da sam se vratio ne zbog čula vida, već mirisa, pošto me je miris smole uverio da sam ponovo kod kuće. Upitah je: je li zima bila oštra? Zamislih je kako ječi i škripa u januarskim noćima, kad se tamo gore temperatura spušta do minus dvadeset, a zatim uživa u bledom martovskom suncu, mlakim zidovima, snegu koji kaplje u oluke. Ako je svrha kuće da u njoj neko stanuje, pomislih, možda je na neki svoj način srećna zato što se neko šetka tamo-amo sa drvima, pali furunu, pere

ruke u kuhinji. Tako je ta voda od snega i stena ponovo počinjala da kruži u zidovima kao limfa u drvetu, a vatra je bila poput krvi u nekom telu.

U priči *Moje četiri kuće*, koja mi se mnogo dopada, Mario Rigoni Stern govori o različitim fazama svog života pišući o kućama u kojima je živeo. Nisu sve te kuće stvarne: može da se živi i u kući koja je izmišljena ili pozajmljena iz tuđeg sećanja. Prva je bila kuća koju je izgubio: kuća porodice Stern, stara četrismo godina, uništena u Velikom ratu. Mario, rođen 1921, upoznao ju je zahvaljujući pričama starijih. Žalio je što se nije rodio u njoj, ona je bila veza između njegove porodice i rodnog kraja, za njega je predstavljala otadžbinu, koja za gorštake ne odgovara državi, već nazivima stvari i mesta, sezonskim radovima, načinu na koji se oni pravilno obavljaju. Druga je bila stvarna kuća, ona iz njegovog detinjstva, puna tajnih kutaka, kakve su kuće u kojima smo živeli kao deca. Treća je bila kuća u njegovoj glavi: Mario je u zarobljeničkom logoru '45. pronašao parče hartije i olovku i duge dane gladi provodio je projektujući planinsku kuću. Zamislih je na nekom planinskom proplanku, gde bi Stern živeo od lova, knjiga i samoće, ležeći se od rata kao Hemingejev Nik Adams u *Velikoj reci sa dva srca*. Taj crtež ga je dugo štitio od očaja. Četvrta je bila kuća koju je zaista sagradio, u kojoj je živeo pedeset godina, sa šumom ispred prozora, košnicama, livadama na kojima su pasle koze, povrtnjakom i šupom za drva, „sa svojom ženom, knjigama, slikama, vinom i uspomena“.

Pretpostavljam da stanovanje u kući koju smo napravili sopstvenim rukama ispunjava velikom smirenošću. Ja

nisam imao tu povlasticu: ko zna kada su gorštaci izgradili ovu planinsku kuću u kojoj su leti boravili stoka i ljudi i koja je renovirana deset godina ranije tako da pruža svu udobnost. Imala je samo dve prostorije: dole, gde je nekada bila štala, sada sam imao kupatilo i spavaću sobu s ormanom, noćnim stočićem i furunom; gore su bili kuhinja, dvosed, sto sa dve klupe i jednom stolicom. Zidovi od kvarcnog kamena bili su isti kao u vreme izgradnje i dok sam ih dodirivao, pitao sam se kolike su ih ruke, koliko ih je dima od vatre, daha stoke, pare od kačamakama i mleka milovalo. Ponegde je između dva kamena bio debeli klin ili poluugljenisani drveni kočić. Šta je visilo na njemu, ko ga je tu zabio? Ta kuća je bila nastanjena duhovima, ali nije ulivala strah: imao sam pomalo utisak da u njoj živim zajedno sa svim tim gorštacima, da ih upoznajem kroz prostor i oblik predmeta, gar od koga su se još crneli neki delovi zida.

Kuća u kojoj sam kao dete provodio leta bila je podignuta kao hotel 1855, ali je bila oronula već u vreme mog detinjstva. Nalazila se van sela, na kraju drvoreda bukava, u podnožju slapa koji bi nabujao u vreme poznih letnjih kiša. Tabla na pročelju, sa koga se ljuštio kreč, podsećala je da je kraljica Margarita Savojska boravila u njoj dok je automehaničarska radionica još bila balska dvorana, a krov obrastao korovom terasa na kojoj je po podne služen čaj. Hotel je radio sve do tridesetih godina, za vreme rata u njemu su stanovali Nemci, a onda je prodat; pedeset godina kasnije već je izgledao kao letnjikovac u ruševinama: pripadao je dvema sestrama u odmaklim godinama koje su ga, podelivši ga na stanove, izdavale preko leta

kako bi nešto zaradile, dok je u ostalim mesecima bio zatvoren. Pošto ga nisu održavale i grejale, svake zime bi pretrpeo nova oštećenja. Aprilski snegovi su mu 1986. zadali konačan udarac: lavina je povukla deo zgrade i celo jedno krilo je proglašeno sklonim padu. Na zidovima koji su ostali uspravni narednog leta su se pojavile velike pukotine i koprive su se godinama širile preko razvalina koje niko nije uklonio. Ja se, međutim, ne sećam toliko razvalina, koliko svog zaprepašćenja kada sam početkom jula zatekao dubok sneg, toliko zaleđen i tvrd da je mogao poslužiti kao klizalište. To leto je zauvek ostalo upamćeno kao *leto lavine*.

Pošto sam došao iz grada, činilo mi se da sam se obreo u nekoj drugoj epohi. U vremenu u kome su u kuhinjama postojale kamene sudopere, a u kupatilima emajlirane gvozdene kade i umivaonici. U potkrovlju, gde sam spavao, na tavanici su bila urezana dva ženska imena: Anđela i Madalena. Znao sam da je u tim sobama nekada bila smeštena posluga, pa sam se pitao da li su Anđela i Madalena bile sobarice s početka veka, u službi kod neke dvorske dame, i zamišljao sam razgovore koje su uveče vodile. Ne znam da li kuće imaju dušu, ali sam ja u toj kući ostavio veliki deo svoje duše: počev od 1979, dvadesetak godina sam odsedao u njoj dva meseca godišnje. Kraj XX veka označio je i kraj starog hotela: prodat je i srušen da bi na njegovom mestu nikla zgrada. Tako su od tog mesta, kako je pisao Mario Rigoni Stern, „sada ostale samo ove moje reči.“

Dok sam posmatrao krpe snega na pašnjaku ispred planinske kuće, prisećao sam se *leta lavine*. Premda u senci koju

je bacala šuma, postepeno su se topile: potoci vode slivali su se niz livadu otkrivajući crnu i vlažnu zemlju i travu koja je delovala sprženo. Ptičice belog trbuha i tamnih leđa kljuckale su zemlju na rubu snega. Uzeo sam knjigu kako bih ih prepoznao i bio sam gotovo siguran da su to snežne zebe: „traže larve insekata“, pisalo je, „u zemlji mokroj od topljenja snega i gnezde se u udubljenjima u stenama ili na zidovima planinskih kuća“. I zaista, dve ptičice su svile gnezdo upravo iznad slemene grede na mojoj kućici, u tom zaštićenom i mračnom kutku između grede i krova. Letele su tamo-amo između livade i gnezda i pravile mi društvo dok sam ručao sedeći za stolom pored prozora.

Po podne se podizala gusta magla: video bih kako stiže iz dubodoline, penje se preko livada i šuma i na kraju sve obavija. Ostajao sam zaronjen u taj beli pokrivač sve do mraka. Noću nije bilo ni meseca ni zvezda. U vreme kada sam odlazio u krevet, počela bi da pada susnežica.

Noću mi je bilo teško da zaspim. Nenaviknuto na visinu, srce mi je kucalo brže nego inače, imao sam utisak da mi je u grudima doboš. Zvuci se razlikuju od mirisa, treba nam vremena da se uspavamo uz njih, da prestanemo da se trzamo na svaki novi šum. I tako sam razrogačenih očiju zurio u tavanicu i mislio: ovo žeravica dogoreva i pucketa u kaminu. Ovo je motor starog frižidera koji se uključio. Ovo je kiša koja dobuje po kamenom krovu. Čiji su ovo koraci napolju, u tri ujutru? Obišli bi oko kuće, zastali blizu vrata. U gradu bih instinktivno pomislio na lopova. Ovde gore sam morao da budem razboritiji i ubedim sebe da je to neka šumska životinja u potrazi za hranom. Nije vredelo: ne bih trenuo do jutra, a onda bih s prvim sunčevim zracima ustao i stavio kafu na vatru.

Topografija

Elize Rekli, geograf iz XIX veka koji je dugo bio u izgnanstvu zbog anarhističkih ideja, piše: „Sa svakog vrha, iz svake dubodoline, sa svake stranice zemljišta se čini drukčije, drugog oblika. Sama po sebi, planina je čitava gomila brda, kao što je i svaki talas na morskoj pučini sastavljen od bezbrojnih talasića. Da bi se planinska zgrada razumela u svojoj celosti, treba je proučavati i proći u svim pravcima, peti se na svako uzvišenje, prodreti u poslednji klanac. Kao i sve drugo, tako je i to beskonačnost za onoga ko hoće da je upozna u svoj njenoj celini.“*

S takvim stavom sam započeo istraživanje. Krenuh da se penjem stazom koja je polazila od planinske kućice kako bih video kuda vodi. Prođoh kroz šumu ariša, među čijim sam visokim i golim stablima povremeno nailazio na neku zelenu jelu. Na nešto većoj visini drveće se proredi: na pašnjacima izloženim suncu već su nicali prvi krokusi, ali bilo je dovoljno da promenim obronak, krenem sa juga

* Navedeno prema prevodu Đ. Milijaševića. (Prim. prev.)

na zapad, pa da sneg zameni livadu. Voda je izviralala na svakom koraku, kao da je cela planina natopljena njom. Izbijala je iz rupa među kamenjem ili među otkrivenim korenjem ariša i stvarala blatnjave potoke. Tamo gde je staza skretala na sever, upadoh do kuka u sneg i, kad sam se iskobeljao, reših da se vratim nazad. Sišao sam skačući i vičući kao jeti. Još nisam počeo da razgovaram sam sa sobom, ali sam voleo glasno da pevam borbene pesme i pesme o ljubavi i planini; nedeljama nisam video živu dušu i tako sam sebi pravio društvo.

Mislio sam da će se osećaj usamljenosti s vremenom pojačati, ali se desilo upravo suprotno: kad je prošla početna smetenost, koja je trajala nekoliko dana, imao sam pune ruke posla. Trebalo je napraviti kartu tog kraja, popisati životinje i cveće, sakupiti drva u šumi, eksperimentisati sa jelovom smolom, očistiti livadu oko planinske kuće. Sneg mi je, topeći se, priređivao iznenađenja: otkrio sam mrmotovu lobanju, ugalj od vatre na otvorenom, brazde koje su ostavili točkovi nekog traktora. Osokolila me je mišja rupa čiji se stanar upravo probudio iz zimskog sna: ako je on izdržao šest meseci pod snegom, pomislih, godišnje doba kad u planini sija sunce biće za mene mačji kašalj.

Što se tiče mape, počinjala je s druge strane vrata i postepeno se širila kako sam otkrivao okolinu. Oslanjao sam se na sopstveno istraživanje, knjige, arheološka otkrića i izvođenje klimavih zaključaka dedukcijom. Stanovao sam u seocetu zvanom Fontane, u prvoj od četiri planinske kućice u nizu, pročelja okrenutog prema jugu, na vrhu

male doline kroz koju je tekao bezimena potočić. U prošlosti, dok su se te bačije još koristile, staza je išla dotle od sela nastanjenog preko cele godine. Bila je izdubljena u tlu i oivičena zidicama bez maltera kako stoka, koja je tuda prolazila, ne bi upadala na pašnjake. Ponegde se još video rov širok jedan metar koji se pružao uz rub šume; pored njega su, na nekim mestima, bile naslagane gomile belih kamenova koje su drevni čobani istesali pomoću macole i dleta. Potočić, koji je omogućio postojanje sela, nije zaslužio da dobije ime zato što je bio veoma kratak. Izmerio sam ga koracima: nisam izbrojao ni do sto. Izvirao je nasred pašnjaka i nešto niže se ulivao u drugi potok. Tekao je preko finog šljunka, belo-plavog odsjaja, neverovatno sličnog rečnom koritu. Pored potoka su bile male kamene građevine, po jedna za svaku planinsku kućicu. Mleko je tu donošeno posle muže: tekuća voda ga je hladila, zbog čega se na njegovoj površini stvarala pavlaka, koja se onda prerađivala u puter. U prostoriji koja je odgovarala mojoj kućici nisam imao mleko, već električnu pumpu koja je uzimala vodu iz potoka i dovodila mi je u kuću. Prao sam ruke i pio vodu onako kako to radi bilo koji stanovnik grada, drugim rečima, tako što bih otvorio slavinu i dozirao toplu i hladnu vodu po svojoj želji, i kada sam to radio, uvek bih se setio da voda dolazi odatle, iz korita od belog i plavog šljunka, okruženog travom, i noću mi se činilo da osećam ukusinja.

Teren oko mene, bogat izvorima i izložen suncu, vekovima je krčen, čišćen od kamenja i tamo gde je to bilo potrebno pretvaran u terase, najpre zato da bi se gajila raž

i napasala stoka, a zatim zato da bi se napravile skijaške staze. Sve do pedesetih godina ovde je bilo teško pronaći drvo ili neku divlju životinju: video sam stare fotografije na kojima obrađena polja sežu do nezamislivih visina i cela planina izgleda kao negovana livada. Kasnije, posle Drugog svetskog rata, počelo je iseljavanje iz viših delova planine i šuma je ponovo osvojila teren. Ona u blizini planinske kućice bila je posađena pedesetak godina ranije: ariši su bili prilično mladi, svi iste veličine, i proređeni kako bi trava nastavila da raste u njihovom podnožju. Najzad, sedamdesetih i osamdesetih godina, deo drveća je posečen da bi se napravilo mesta za skijaške staze koje su sekle planinske obronke poput tragova lavine. Pojavili su se stubovi žičara, neki džombasti obronci su poravnati i tako je to mesto poprimilo sadašnji izgled.

Zašto me je sve to toliko zanimalo? Zato što sam osećao potrebu da ponavljam sebi nešto vrlo prosto: predeo oko mene, koji je, sačinjen od drveća, livada i potoka, delovao autentično i divlje, bio je zapravo proizvod viševekovnog ljudskog rada, bio je veštački isto koliko i onaj u gradu. Da nema ljudi, tamo gore ništa ne bi imalo oblik koji je imalo. Čak ni taj potočić i neka veličanstvena stabla. Čak bi i pašnjak, na kome sam ležao na suncu, bio gusta šuma, neprohodna zbog palih stabala i granja, stena na kojima raste mahovina i tla gusto obraslog smrekom i borovnicama i prekrivenog isprepletanim korenjem. U Alpima ne postoji *wilderness*,* već duga istorija ljudskog prisustva, koga danas više nema: neki zbog toga pate kao zbog smrti civilizacije, a meni se, međutim, dešavalo da se

* Engl.: divljina. (Prim. prev.)

radujem kad pronađem ruševinu koju je progutalo nisko rastinje, drvo koje raste tamo gde se nekada sejalo žito. Ali nije nestajao moj život. Ja sam sanjao o povratku vukova i medveda, ali moji koreni nisu tu, ja neću ništa izgubiti ako se planina konačno oslobodi čoveka.

Tako je moje istraživanje poprimilo karakter istrage, pokušaja da čitam priče zapisane u terenu. Prozaičnije rečeno, skupljao sam otpatke. Stara, trula drvena kofa dopola zatrpana u stajskom đubrivu, zardala brava... Mene je zanimala ljudska priča: zašto je, na primer, kućica iza moje imala proširenje na jednoj strani? Možda se u jednom trenutku situacija popravila, pa je stočaru zatrebala veća štala? Ona je bila najveća, ali i najjednostavnija od svih: majušni prozori, tri rasklimatane daske koje su služile kao balkon. Treća kućica je imala obrnutu osnovu i pročelje okrenuto prema severu. Sigurno je i u njenom slučaju postojao dobar razlog zbog koga su se odrekli sunca: možda je posredi bila svađa zbog međe? Najzad, četvrta kućica, možda najnovijeg datuma, bila je najbolje održavana. Imala je mali balkon, na kome su bili vidljivi pokušaji ukrašavanja, okna na prozorima, pa čak i kreč na spoljnim zidovima. Grubo omalterisana, sa ponekim ispupčenjem, i u prljavobeloj boji koja mi se mnogo dopadala. Pored su bile dve naherene kućice, za kokoške, zečeve ili neke druge domaće životinje. Pošto je selo bilo sagrađeno na blagoj uzbrdici, bela kućica je bila iznad one okrenute naopačke, one sa velikom štalom i moje, iz koje se, zauzvrat, pružao neometan pogled na okolinu.

Dok sam ih posmatrao, ponekad sam se pitao: zar je Fontane stvarno nekada bilo naseljeno? Bilo mi je teško da to zamislim, u planini sam još od detinjstva viđao samo ruševine. Imao sam utisak da je ovde gore sadašnjost odavno samo gomila razbijenih parčića koje je nemoguće ponovo spojiti. Možeš samo da ih vrtiš u rukama i pogadaj čemu su služili, što se meni dešavalo kada bih pomerio neki kamen i ispod njega pronašao drvene držalje, debeli iskrivljeni ekser, upetljanu gvozdenu žicu ili zardali ašov.

Premda je to bilo pomalo smešno, na svakoj od četiri kućice bio je broj. Sigurno je neki opštinski službenik u nekom trenutku dobio zadatak da popiše sve građevine, pa su tako i ruševine rasute po planini imale pločicu s brojem. Moja je bila broj jedan. Ovih dana, mislio sam, sići ću u dolinu i poslaću sebi razglednicu: *zaselak Fontane broj 1*, a onda ću se vratiti ovamo i sačekati poštara da doklanca stazom. Kućica sa velikom štalom je bila broj dva, ona okrenuta naopačke tri, a ona okrećena u belo četiri. Ali tamo su živeli samo puhovi i jazavci, koje sam povremeno čuo kako se kreću. Ja sam bio „stanovništvo“. Kao Robinson na pustom ostrvu, „bio sam neprikosnoveni gospodar, mogao sam sebe da zovem kraljem ili carem cele te teritorije koju sam posedovao“. Bio sam i najugledniji i najbedniji meštanin, i zemljoposjednik, i verni čuvar, i gostioničar, i pijanac, i sudija i seoska luda: toliko se mojih različitih *ja* motalo oko mene da bih ponekad uveče izašao i otišao da se prošetam po šumi kako bih malo bio sam.

Sneg

Jednog jutra, sredinom maja, probudih se zavejan snegom. Na livadama su već cvetale ljubičice, ali je u podne sve oko mene bilo belo. Nevreme s munjama i grmljavinom, nalik na letnju oluju, vratilo je zimu u taj kraj. Ceo dan sam ostao u kući, kraj upaljene peći, čitajući i gledajući napolje. Merio sam debljinu snega koji se gomilao na balkonu: pet, deset, petnaest centimetara. Pitao sam se šta je s cvećem, insektima i pticama koje sam posmatrao, imao sam osećaj da je nepravda što im je prekinuto proleće. Pronađoh priču u kojoj Rigoni Stern pravi klasifikaciju kasnog snega: *rodin sneg* u martu, *kukavičin sneg* u aprilu i *prepeličin sneg*, koji je, po njemu, poslednji. „Oblak koji se spušta sa severa, nalet vetra, nagli pad temperature i eto majskog snega. Traje samo nekoliko sati, ali dovoljno da uplaši ptice u gnezdu, ubije pčele koje su se zatekle van košnice i zabrine koze koje čekaju da se okoze.“

Nebo se oko sedam uveče razvedri i to belo prostranstvo postade zaslepljujuće zbog sunca koje je, malo pre

zalaska, provirilo iza oblaka. Obukoh vetrovku i obuh gojzerice, pa izađoh da se prošetam. Na snegu pronađoh različite tragove divljih životinja: zeca, para divokoza, mnogih ptica i druge koje nisam umeo da prepoznam. Iznenadih se kad otkrih da su se šetkale tamo-amo dok sam ja u kući mislio da sam potpuno sâm i patio zbog toga. One su stalno bile tu, proučavale me, njušile, proveravale moje kretanje; ali moje oči su bile nesposobne da vide i ja sam kroz prozor posmatrao šumu ništa ne primećujući. Zapitah se da li bih zadobio njihovo poverenje ukoliko bih, s vremenom, naučio kako da im se približim. Zasada sam mogao samo da pratim tragove. Rukovodeći se ličnim simpatijama, odabrah zečije: bili su u obliku slova V, prostirali su se skokovito i polazili su od grma smreke pored staze za stoku. Prelazili su preko jednog dela livade, a zatim su, na moje zaprepašćenje, skretali ka kućici. Zec je obišao oko starog ariša, napio se vode iz česme, čak je skočio na sto koji je bio na livadi. Na njemu je postojao samo jedan trag, u jednom skoku se popeo i u jednom sišao. Zamislih ga kako se osvrće naokolo i čita znake mog prisustva: dim iz odžaka, kosir i testera okačeni pored šupe za drva, cebe okačeno na balkonu. Na kraju je preskočio ogradu od kolja i udaljio se prema potoku. Preko tragova nije napadao novi sneg: znači, dok sam ja njega pratio, on je došao mene da poseti.

Za vreme vejavice čuo sam snažan tresak, nalik na grom koji je udario vrlo blizu kućice. Kad sam otišao u šumu da proverim šta se desilo, pronađoh jedno palo stablo ariša. Drvo se prelomilo u visini čoveka, dugi, nepravilni

rascep pružao se metar-dva u visinu. Dok sam posmatrao to stablo koje je ležalo na zemlji, nepomično, ali još živo, obuze me čudan osećaj. Grane prekrivene tek propupelim lišćem zarile su se u sneg i meni se činilo da ariš krklja, kao životinja na umoru. Izdalo ga je upravo njegovo novo lišće, ono koje je izraslo tog poslednjeg meseca: ariš je zimi go, pa mu se na granama zadržava malo snega; sada se, međutim, velika količina mokrih i teških pahulja nago-milala na njegovim gustim iglicama. Tako je drvo koje je preživelo dugi mraz pokleklo pred poslednjom, neočeki-vanom i kobnom majskom vejavicom.

Dok sam obilazio oko njega, ugledah ptičicu u snegu. Jedva se kretala i ja pomislih da je ispala iz gnezda kad se umiruće drvo srušilo. Kad sam je podigao, ona pokuša da zamahne krilima u mojoj ruci, a onda se smiri ili možda obamre od straha, ne bih znao da kažem. To je bio prvi oblik života s kojim sam bio u dodiru posle tolikih dana i to me dirnu; nisam znao da osuđujem sebe na neizbežnu žalost. Osećao sam kako joj srce ubrzano kuca na mom dlanu, njene kandže su mi golicale kožu. Sve je u redu, rekoh joj, smiri se, ja ću se brinuti o tebi. U kući prostrh krpu na dno kutije za cipele i položih je unutra. Šta tako mala ptica jede? Pošto je napolju bio sneg, nisam mogao da joj potražim neku bubicu ili crva. Probah da joj dam kuglice hleba i ona ih prihvati; uspela je da proguta dve kuglice, a onda zaspa. Ali glad i san su bili samo privid vitalnosti. Kad sam se vratio da proverim, ležala je na boku: još je disala, ali je bila u potpuno neprirodnom položaju i nije više otvarala oči. Uginula je pre nego što je pao mrak i ja sam izašao da je odnesem do palog ariša, gde će te noći možda postati obrok neke lisice ili gavrana.

Činilo mi se da je ispravnije da je ostavim njima nego da je sahranim u nekoj rupi.

Narednog jutra, dok sam pio kafu i posmatrao kako se sneg topi na prvim sunčevim zracima, još sam mislio na ptičicu kad ugledah nekog čoveka koji se peo stazom. Izadoh na prag da ga dočekam, došlo mi je da mu potrčim u susret koliko sam bio uzbuđen. Teško je opisati dejstvo nečije posete posle perioda potpune usamljenosti: bio sam tu samo dve nedelje, ali je srce ipak krenulo da mi lupa kad sam video tog čoveka. To je bio Remiđo, vlasnik moje kućice. Došao je kako bi video da li mi sneg zadaje probleme i imam li dovoljno drva da se ugrijem. Nisam znao šta misli o mom prisustvu na tom mestu: prilikom našeg jedinog susreta rekao sam mu da pišem i da sam zato došao. Izgleda da to nije ostavilo neki naročit utisak na njega. Stegao mi je ruku i predao ključeve bez mnogo reči, kao da kućica i nije njegova.

Tog dana je, međutim, bio pričljiviji. Pozvah ga na kafu i malo popričasmo. Kad je video knjige koje sam poneo sa sobom, otkrih da je dobar čitalac: razgovarali smo o Eriju de Luki i Mauru Koroni, a onda smo prelistali moje priručnike o divljim životinjama i šumskom drveću i ja mu na kraju pozajmih priče Rigonija Sterna, koje su mi bile prirasle srcu zato što su mi u prvim danima koje sam tu proveo pomogle da vidim i čujem. Remiđo me je pažljivo slušao. Pažljivo je birao reči dok je govorio. Izgledao je kao da ima četrdesetak godina, ali su preplanula koža i seda kosa stvarale neobičan kontrast, delovao je istovremeno

i kao mladić i kao starac. Kada ga budem bolje upoznao, otkriću da je to dobar opis njega.

Kasnije se vratio sa motornom testerom i mi isekosmo pali ariš. Od snega koji je napadao prethodnog dana ostala je samo poneka krpa u hladu. Naslagali smo debele cepanice uza zid kućice koja je gledala na zapad: kasnije ću ih na miru iseći i staviti da se suše. Ako leto odradi svoj deo posla, pomislih gledajući ga kako se udaljava, imaću dobra drva za loženje u septembru, a možda i prijatelja s kojim ću deliti zadovoljstvo sedenja pored vatre.

Povrtnjak

Nakon što sam napravio zalihe drva, čekao me je još jedan posao koji sam želeo da obavim. Ta ideja mi se već neko vreme motala po glavi, a susret s Remidom mi je bio odlučujući podsticaj. Jednog jutra krajem maja, dok sam ga čekao da dođe s alatom, napravio sam klupu: uzeo sam dva velika kamena iz gomile pored ostataka staze za stoku i položio preko njih dasku koju sam pronašao u šumi, sivu od silne kiše i sunca kojima je bila izložena, s venama koje su bile istaknute kao kod starih ljudi. Onda sedoh da pročitam poglavlje o pasuljištu iz *Valdena*: „Nisam znao svrhu ovog tako istrajnog poduhvata punog samopoštovanja, ovog malog herkulovskog podviga. Zavoleo sam svoje leje, svoj pasulj, mada ga je bilo mnogo više no što mi je bilo potrebno. Privezivao me je za zemlju i tako sam dobijao snagu kao Antej. A zašto da ga obrađujem? Sam Bog zna. U tom čudnom poslu proveo sam celo leto – da nateram ovaj deo zemljine površine na kome su rasli samo petolist, kupina, pelin i slično, slatko divlje voće i prijatno

cveće, da umesto njih proizvodi te mahune. Šta ću naučiti o pasulju, ili pasulj o meni? Negovao sam ga, okopavao, nadgledao ga ujutru i uveče; i to je bio moj dnevni posao.“

Očaran Toroovim rečima, proučih pašnjak koji se spuštao do potoka. Uočih deo odmah ispod česme: to je bila dobra zemlja, koju su pastiri đubрили svake godine. Sunce ju je obasjavalo od devet ujutru do osam uveče, a voda za navodnjavanje je bila na dva koraka odatle. Činilo mi se da već vidim crvenu boju paradajza i žutu boju cvetova tikvica. Goreo sam od nestrpljenja da započnem seljački život.

Remiđo odmah priguši boje iz moje mašte. Na toj visini mogu da zaboravim na voće, objasni mi on, treba da budem zadovoljan ako poraste lisnato povrće: zelena salata, kupus, začinsko bilje, spanać i blitva. Uz malo sreće, uspeću da uzgajim i poneku kržljivu šargarepu, rotkvice, brokoli i praziluk. Da li mi to odgovara? Odgovorih mu da mi sve odgovara. Onda prvi put u životu uključih motorni plug: to je mala motorna naprava veličine kosilice, čije se sečivo zariva u zemlju do dubine od nekoliko desetina centimetara, prevrće grumenje i grubo ga usitnjava. Preorasmo tamo pravougaonik veličine četiri sa šest metara.

To je bio samo početak napornog rada. Kad sam razbio koru, ostatak dana provedoh kopajući i grabuljajući zemlju ispod nje. Uklonio sam kamenje i iščupao korenje, otkrivši da to *nežno cveće* ima snažne lukovice koje je nemoguće izvaditi, jer se skrivaju na velikoj dubini kako bi preživele mraz. Rukama izmrvih najtvrđe grudve zemlje, a onda siđoh u selo da kupim rasad. Da bih ga zaštitio od divokoza, napravih čak i ogradu od četiri koca od ariša, oko kojih obmotah jaku mrežu. Bio sam prezadovoljan

kako napreduje moj mali povrtnjak, ali kada sam konačno seo da mu se divim, Toroov glas utihnu i umesto njega odjeknu De Andreova pesma *Violinista Džons** – deo u kome kaže da u obrađenim poljima spava sloboda. Najednom mi je tih šest izbočina od prevrnutе zemlje ličilo na humke. Ispod njih je bila sahranjena moja sloboda. I sloboda divokoza. Pa čak i sloboda te livade. Bio sam pomalo potišten i zato odložih motiku i grabulje, uzeh štap i reših da odem u šetnju.

Popeo sam se do najviše tačke do koje sam ikada stigao i u jednom trenutku skrenuh sa staze, pošto je ceo obronak u senci još bio pod snegom. U blizini nije bilo nikoga: izletnici su se držali podalje odatle zbog niskih oblaka, opasnosti od kiše i hladnog vetra. Krenuh kroz arišev šumarak s namerom da prođem kroz njega i popnem se do vrha doline stranom izloženom suncu, gde na obroncima nije više bilo snega. Na kraju šumice naiđoh na drveni mostić i seoce od desetak kuća na obali potoka. Skoro na svima krov je bio urušen, a zid okrenut prema planini imao je veliku izbočinu koja prethodi padu. Prevazišavši osećaj pustoši, uđoh u jednu od kućica koje su još stajale. U jedinjoj prostoriji zatekoh drveni krevetac, klupu i klimavu stolicu. Na podu su bili tragovi novijeg datuma: konzerve mesa i sardina, velike boce vina, košulja pretvorena u rite, smeće nekog pastira koji je tu boravio ne vodeći računa o kući. Osećao se zagušljiv miris buđi i ja osetih olakšanje kad sam izašao napolje.

* Fabricio de Andre je prepevao na italijanski istoimenu pesmu Edgara Li Mastersa. (Prim. prev.)